

УДК 159. 92

Шандрук Сергій Костянтинович, кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського національного економічного університету

e-mail: S_Shandruk@ukr.net

**ТРЕНІНГ ЯК ПСИХОДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ**

Анотація

У статті розглянуто вітчизняні та західні підходи до проблеми розробки ігрового психологічного тренінгу для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів. Виявлено, що для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів потрібне не регламентоване довкілля з демократичними відносинами і з можливістю наслідування творчій особистості, головно через копіювання стилю мислєдїяльностї та особистїсних властивостей (незалежність думок і вчинків, вмотивованість і рїшучість пошуку, відкритість і самоактуалїзованість тощо). Проаналїзовано тренїнг як органїзаційно-дїяльнїсну гру, метою якої є розвиток творчого потенціалу, мислення і креативностї майбутнїх психологів. Виокремлено мету проведення тренїнгу-гри і склад її учасників; завдання і настановлення на гру; сценарїй гри та його реалїзацію. Доведено, що авторський тренїнг спрямований на розвиток творчої особистостї майбутнього практичного психолога, сприяє особистїсному зростанню і максимальнїй реалїзації власного творчого потенціалу в життї і професїйнїй дїяльностї, формує досвід творчого мислення майбутнїх психологів у цїлеспрямованїй взаємодїї, спївтворчостї викладача і студента за спеціально органїзованих умов із застосуванням чїтко спроектованих механїзмів, форм, методів, засобів та інструментів органїзації занять. Встановлено, що авторський тренїнг спрямований на розвиток творчих якостей особистостї студентів-психологів, тобто таких індивїдуально-психологїчних особливостей,

які відповідають вимогам творчої психологічної діяльності і є умовою її успішного виконання.

***Ключові слова:** організаційно-діяльнісна гра, особистість, творчість, тренінг, творчі здібності.*

Шандрук Сергей Константинович, кандидат психологических наук, доцент, профессор кафедры психологии и социальной работы Тернопольского национального экономического университета

ТРЕНИНГ КАК ПСИХОДИДАКТИЧЕСКОЕ СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

В статье рассмотрены отечественные и западные подходы к проблеме разработки игрового психологического тренинга для развития профессиональных творческих способностей будущих практических психологов. Выявлено, что для развития профессиональных творческих способностей будущих практических психологов необходима нерегламентированная окружающая среда с демократическими отношениями и с возможностью наследования творческой личности, в основном из-за копирования стиля мыследеятельности и личностных свойств (независимость суждений и поступков, мотивированность и решимость поиска, открытость и самоактуализированность т.д.). Проанализирован тренинг как организационно-деятельностная игра, целью которой является развитие творческого потенциала, мышления и креативности будущих психологов. Выделены цель проведения тренинг-игры и состав ее участников; задачи и установка на игру; сценарий игры и его реализацию. Доказано, что авторский тренинг направлен на развитие творческой личности будущего психолога, способствует личностному росту и максимальной реализации своего творческого потенциала в жизни и профессиональной деятельности, формирует опыт творческого мышления будущих психологов в

целенаправленном взаимодействии, сотворчества преподавателя и студента по специально организованным условиям с применением четко спроектированных механизмов, форм, методов, средств и инструментов организации занятий. Установлено, что авторский тренинг направлен на развитие творческих качеств личности студентов-психологов, то есть таких индивидуально-психологических особенностей, которые отвечают требованиям творческой психологической деятельности и являются условием ее успешного выполнения.

Ключевые слова: *организационно-деятельностная игра, личность, творчество, тренинг, творческие способности.*

Shandruk Sergei Konstantinovich, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology and Social Work, Ternopil National Economic University

**TRAINING COURSE AS THE PSYCHOLOGICAL AND DIDACTIC
MEANS OF PROFESSIONAL AND CREATIVE ABILITIES
DEVELOPMENT OF FUTURE PRACTICAL PSYCHOLOGISTS**

Summary

The native and western approaches to the problem of playing psychological training course development for professional and creative abilities development of future practical psychologists are considered. It is revealed that for the development of professional creative abilities of future practical psychologists it is needed unregulated environment with democratic relations and possibility of imitation to creative person mainly through copying of think-activity style and personal properties (independence of thoughts and deeds, motivation and resoluteness of search, openness and self-actualization etc.) The training course as organizational and active game which is aimed to develop creative potential, thinking and creativity of future psychologists is analyzed. It is determined the purpose of the carrying out the training course as the game and the composition of its participants; tasks and instruction of the game; scenario of the game and its realization. It is proved that the

author's training course is aimed to the development of creative person of future practical psychologist. It is promoted the personal growth and maximum realization of their own creative potential in life and professional activity, forming the experience of creative thinking of the future psychologists in purposeful interaction, co-creative of teacher and student at special organized conditions with using clearly designed mechanisms, forms, methods, means and instruments of classes organization. It is established that the author's training course is aimed to the development of student's creative qualities (future psychologists) as the personalities. These features are named as the individual and psychological features are met to the requirements of the creative and psychological activity in the condition of its successful fulfillment.

Keywords: *organizational and active game, personality, creativity, training course, creative qualities.*

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Гуманізація суспільних взаємостосунків і навчально-виховного процесу зокрема на рубежі другого і третього тисячоліть, як різнобічно доведено одним з авторів [1; 14-16], спричинили утворення фундаментальної тенденції у розвитку освітніх систем – зближення навчання із професійним мистецтвом. Якщо перша й особливо друга половина ХХ століття знаменувалася теоретичними і практичними намаганнями скопіювати у шкільній та ВНЗівській роботі логіку наукового пізнання й, відповідно, зміст дослідницької діяльності вченого, то за останні два десятиліття відчутними є спроби побудувати освітній процес за закономірностями мистецького, психоігрового дійства, а відтак за художньо-імітаційними схемами і техніками поведінки акторів-виконаців, які відтепер перемістилися у клас та аудиторію. Тому проблема розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів і пов'язані з нею питання стосовно розробки такого інноваційного психодидактичного засобу як ігровий психологічний тренінг є досить актуальними.

Мета дослідження полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці ігрового психологічного тренінгу для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці-дослідники стверджують, що майбутні психологи-практики ще в стінах вищого навчального закладу повинні вивчати практичний передовий досвід практичної психології, формувати свою професійну майстерність та здійснювати роботу щодо самовдосконалення (Г.О.Балл, І.А.Зязюн, Н.І.Пов'якель, В.В.Рибалка та ін.). Підготовку психолога-практика сучасні дослідники розглядають через розвиток у майбутніх фахівців професійного мислення (С.Д.Максименко, В.В.Панок, Г.О.Хомич та ін.); соціальної активності (О.Ф.Бондаренко, М.А.Гуліна, Л.В.Долінська та ін.); самовиховання і психолого-педагогічних засад його організації (Ж.П.Вірна, А.А.Деркач, Н.І.Литвинова, І.П.Манюха.); професійної креативності (С.Л.Марков, В.О.Моляко, В.В.Рибалка, А.В. Фурман та ін.); професійної компетентності (І.А.Зязюн, В.Г.Панок, В.В.Рибалка, В.А.Семиченко та ін.); критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності (Л.М.Карамушка, В.Ф.Моргун, О.Є.Самойлов та ін.); розвиток загальної та психологічної культури (Я.Л.Коломінський, В.В.Рибалка та ін.) як підготовку до науково-дослідницької діяльності (П.П.Горностай, М.А.Гуліна, Л.М.Карамушка, С.Д.Максименко та ін.); формування світогляду (В.Ф.Моргун, Н.В.Чепелева та ін.); формування теоретичних та практичних положень молодіжної політики та практичної соціально-психологічної роботи з молоддю (Б.Г.Ананьєв, І.Д.Бех, А.А.Деркач, Я.Л.Коломінський, Г.С.Костюк та ін.).

Проблема творчості та креативності стала предметом вивчення для багатьох зарубіжних і вітчизняних психологів, зокрема, Д.Б.Богоявленської, Е.Боно, Дж.Гілфорда, В.М.Дружиніна, Г.С.Костюка, О.М.Матюшкіна, О.В.Морозова, К.К.Платонова, Я.О.Пономарьова, В.А.Роменця, Є.Торранса, та ін. Значний внесок у розробку проблем здібностей, обдарованості, творчого мислення, розвитку творчої особистості зробили такі вчені, як Н.С.Лейтес, В.О.Моляко, В.В.Рибалка, С.О.Сисоєва, М.Л.Смульсон, А.В.Фурман та ін.

Викладення основного матеріалу. Якість професійної освіти результативно визначається тим, наскільки вона розвиває, а точніше – вирощує на своєму ґрунті-середовищі методологічне мислення і професійні творчі здібності дипломованих випускників ВНЗ, де фундаментальне особистісне знання, пізнавальні і практичні вміння і навички, тобто базові освітні компетенції, становлять матеріал, що використовується для уможливлення фахово зрілої (психосоціальної, юридичної, економічної, інженерної, педагогічної тощо) мислєдіяльності, спрямованої на постановку та розв’язання проблем і задач того чи іншого трудового процесу.

Актуальність проблеми творчого розвитку особистості молодшої людини на етапі навчання у ВНЗ сьогодні усвідомлюється настільки повно, що є авангардною в усіх державних документах про освіту, виступах осіб, які безпосередньо причетні до розвитку системи національної освіти. Але у вирішенні цієї проблеми існує багато труднощів. По-перше, здатність юні до творчості не характеризується якоюсь однією конкретною спроможністю (за винятком випадків прояву яскравої обдарованості – музичної, художньої тощо). Це – інтегративна якість особистості, яка відображає її особливу внутрішню структуру – спрямованість, набір певних психічних процесів і тенденцій, характерологічні якості, ціннісно-сміслові вміння [13, с.55].

Головною ознакою творчої особистості традиційно вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості, які відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Тому проблема цілісного освітнього впливу, який би забезпечував інтеграцію психосоціальних умов навчання з внутрішньою “творчою” структурою особистості є надзвичайна складна для реалізації у системі масового ВНЗ-навчання. Вихід тут, на наш погляд, полягає у зміні освітньої моделі, яка б “вирощувала” методологічне мислення і професійну креативність ступенів ВНЗ. Саме тому в якості психодидактичного засобу розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів нами обрано тренінг, який заснований на принципах проведення організаційно-діяльничої гри (ОДГ).

На сучасному етапі становлення наукової психології не існує загальноприйнятого визначення “тренінг”, що призводить до розширеного пояснення методу і визначення цим терміном самих різних прийомів, форм і способів, які використовуються у психологічній практиці.

Термін “тренінг” (від англійського train, training) має певний ряд значень: навчання, виховання, тренування, дресирування. Подібна багатозначність присутня і в наукових визначеннях тренінгу. Ю.М.Ємельянов визначає його як групу методів розвитку здібностей до навчання й оволодінню будь-яким складним видом діяльності [4, с.81-82].

Тренінг визначається і як спосіб перепрограмування наявної у людини моделі управління поведінкою і діяльністю. Існує також визначення тренінгу як частини запланованої активності організації, спрямованої на збільшення професійних знань та умінь, або на модифікацію соціальної поведінки персоналу, які є сумісними із цілями організації та вимогами діяльності.

Перші тренінгові групи, спрямовані на підвищення компетентності в спілкуванні були поведені учнями К.Левіна і отримали назву Т-групи.

Деякі Т-групи були орієнтовані на з'ясування життєвих цінностей людини, підсилення почуття самоідентичності. Вони виникли в 1954 р. і отримали назву груп сенситивності. У 60-ті рр. виникає рух тренінгу соціальних та життєвих умінь на основі гуманістичної психології К.Роджерса, котрий застосовувався для підготовки вчителів, консультантів, менеджерів в цілях психологічної підтримки і розвитку.

В 70-ті рр. був розроблений соціально-психологічний тренінг, засобами якого виступали рольові ігри з елементами драматизації, що створюють умови для формування ефективних комунікативних навичок. Соціально-психологічний тренінг отримав широке розповсюдження і у вітчизняній практиці. Першою роботою присвяченою соціально-психологічному тренінгу була монографія Л.А.Петровської, опублікована в 1982 році [10].

Проблема застосування різних видів тренінгу для найрізноманітніших змін широко обговорюється в сучасній психологічній літературі.

Провідними, як зазначає М.Л.Смульсон [12], в сучасній концепції тренінгу є поняття психологічного впливу та особистісних змін.

Тренінг є формою психологічного впливу, як комплекс активних групових методів і як процес, який опосередковує вплив на особистість. Термін соціально-психологічний тренінг, за Л.А.Петровською, визначає практику психологічного впливу, яка ґрунтується на активних методах групової роботи [9-10].

Ключова ідея будь-якої тренінгової роботи – намагання сприяти розвитку особистості шляхом зняття обмежень, комплексів, вивільнення її потенціалу метою психологічного тренінгу, за С.І.Макшановим, є досягнення різноманітних змін психологічних, соціально-психологічних та інших характеристик людини, групи та організації [6]. Він виділяє такі основні напрямки використання тренінгу: в роботі з дітьми та підлітками, в підготовці професіоналів різних спеціальностей, в розв'язуванні професійних завдань груп та організаційному розвитку, а також для розвитку особистості та вирішення особистісних проблем. В свою чергу М.Л.Смульсон розглядає тренінг як один із видів навчального впливу [12].

У вітчизняній психології поширені визначення тренінгу як одного з активних методів навчання, чи соціально-психологічного тренінгу. Л.А.Петровська розглядає соціально-психологічний тренінг як засіб впливу, спрямованого на розвиток знань, соціальних установок, умінь і досвіду в сфері міжособистісного спілкування; засіб розвитку компетентності в спілкуванні, засіб психологічного впливу [10].

Г.О.Ковальов відносить соціально-психологічний тренінг до методів активного соціально-психологічного навчання як комплексного соціально-дидактичного напрямку [5, 134-135].

У теперішній час для визначення тренінгу найбільш часто використовується термін “психологічний вплив”. У роботах С.І.Макшанова показано, що адекватність цього терміну визначення тренінгу як методу можна визнати тільки частково: як поняття, що відображає якраз процес руху інформації від одного учасника взаємодії до іншого. Являючись процесуальною характеристикою,

поняття «вплив» не відображає його ціль і результат, який визначається за допомогою категорії змін. Вплив сам по собі не може слугувати ціллю тренінгу і його користувачів, які потребують його результату [7]. Запропонований С.І.Макшановим термін “запрограмована зміна” дає можливість описанню різноманітності явищ, які стосуються динаміки психологічних феноменів людини і групи, відображає процесуальні й продуктивні характеристики тренінгу, підкреслює “суб’єкт-суб’єктний” характер тренінгу, ефективність якого пов’язана із прийняттям відповідальності за те, що відбувається в тренінгу як ведучим його спеціалістом, так і учасником, замовником тренінгу. У зв’язку з цим пропонується визначити тренінг як багатофункціональний метод передбачуваних змін психологічних феноменів людини, групи і організації з метою гармонізації професійного і особистісного буття людини [7, с.6-7].

Таким чином, у психологічній науці теорія і практика тренінгів розроблена досить глибоко. Існує безліч підходів до визначення поняття “тренінг”, що визначає як методи розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, і зокрема спілкуванням (Ю.М.Смельянов), засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних установок, умінь і досвіду в сфері міжособистісного впливу, активне групове навчання навичкам спілкування в житті і суспільстві взагалі (Б.Д.Паригін), багатофункціональний метод навмисних змін психологічних феноменів людини, групи й організації з метою гармонізації професійного й особистісного буття людини (С.І.Макшанов).

В нашому дослідженні розглядаємо тренінг як один із психологічних засобів розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів. Відомі програми розвитку творчого мислення розроблені Е.Боно [2], який сформулював принципи розвитку креативного інтелекту, такі, як виділення необхідних і достатніх умов розв’язування задачі, розвиток готовності відмовитися від минулого досвіду, розвиток здатності до поєднання протилежних ідей з різних галузей досвіду і використання одержаних асоціацій для розв’язування проблеми, розвиток здатності бачити багатофункціональність речі тощо [2].

Досить відомою на сьогодні є програма розвитку креативності Н.Ю.Хрящової, С.І.Макшанова [6]. Основною метою є усвідомлення креативності в собі та її розвиток. Далі пропонується завдання усвідомлення і переборення бар'єрів прояву креативності, усвідомлення характеристики креативного середовища, формування навичок та умінь керування креативним процесом [6].

Відомою є також запропонована В.О.Моляко система творчого тренінгу КАРУС, найважливішою характеристикою якої є тренінг в ускладнених умовах [8].

Авторський тренінг спрямований на розвиток творчої особистості майбутнього практичного психолога, сприяє особистісному зростанню і максимальній реалізації власного творчого потенціалу в житті і професійній діяльності.

Виступаючи в цілому як ініціатори ігрового підходу у ВНЗ і, зокрема як керівники даного ігрового психологічного тренінгу (гри), ставили такі цілі:

по-перше, апробувати і збагатити ігротехнічний потенціал – свій власний і студентів – на етапі формування ігротехнічної групи; особливий інтерес при цьому викликали питання стосовно інтенсифікації ігрових процесів;

по-друге, ознайомити учасників гри, а через них і більш широкого кола студентів, із можливостями і загальними принципами проведення ОДГ; у такий спосіб закладався основа для проведення серіалу ОДІ у вищій школі; при цьому питання не зводився до формування максимально оптимістичного, “нереального” ставлення до ОДГ у всіх учасників гри; йшлося про формування відносно невеликого, але переконаного у цікавості й важливості розпочатої справи активу прихильників ігрового підходу до активізації та розвитку творчої діяльності, котрі адекватно сприймали всі пропонувані нововведення;

по-третє, зацікавити студентів і викладачів тематикою гри, тобто проблематикою розвитку професійної креативності і способами її імовірного осмислення та практичного розв'язання.

Тренінг характеризується такими особливостями:

1. Тренінг складався із системи відносно самостійних занять.
2. До структури кожного заняття входили релаксаційні та рефлексивні вправи.
3. Діагностичну функцію на окремих заняттях виконували невеликі психологічні тести, анкети.
4. Включені різні невербальні методики: мімічні, жестові, тактильні, вербальні - інтонаційна техніка, прийоми ведення діалогу, способи подавання та сприйняття зворотного зв'язку, деякі мнемотехнічні прийоми розширювали коло звичайних уявлень учасників про власну пам'ять та фантазію, вправи на розвиток інтуїції та інтелектуальної лабільності.
5. До заключної частини заняття обов'язково входили самозвіти учасників.

Ігротехнічна підготовка гри складалася з двох етапів. На першому з них, у режимі семінару, ігротехніки аналізували ситуацію розвитку професійних творчих майбутніх фахівців психологічного профілю за матеріалами попередніх науково-практичних розробок і давали критичну оцінку використуваних підходів та отриманих результатів; на другому, головно в режимі самовизначення та програмування, була сформована команда ігротехніків та визначені план і сценарій гри.

У зв'язку з відсутністю жорстких настановлень на форму продуктного виходу та обмеженими масштабами гри (тривалість – 5 днів, кількість учасників – 12–15 осіб), планувалося проведення гри відкритого типу. В ході її передбачалося поєднання двох процесів – проблематизації і цілепокладання. На початковій стадії (перший день гри) як найважливіша була визначена процедура самовизначення учасників у рамках більш широкої системи, ніж розвиток творчих здібностей особистості, і на цій основі – формування різних позицій – індивідуальних та групових, яке стосувалося однорідного складу учасників ОДГ. Проте особистісне, а тим більше групове, позиціювання не могло бути здійснено відразу, наприклад, шляхом розподілу групи залежно від приналежності студентів до різних курсів чи статі. Другий день відводився на опрацювання постановки кожною з груп по дві-три найбільш актуальних

проблеми і на їх порівняльному аналізі за об'єктивністю, складністю, нагальністю.

Регламент роботи сценарно був таким: перший день – проблемна доповідь (1 година), проблематизація у МД трьох групах (3 години), пленарне засідання – доповіді представників груп про виконану роботу: від проблематизації до програмування (2 години); другий день – робота в групах (3 години), підготовка доповідей за темою (3 години); третій день – методологічна консультація (1 година), робота в групах (5 годин); четвертий день – пленарне засідання – доповіді та їх обговорення (5 годин), підведення попередніх підсумків гри (1 година); п'ятий день – проблемно-тематична рефлексія (3 години), оргрефлексія (1 година), саморефлексія (2 години).

У доповіді, що відкриває гру, повідомлялося про досвід та результати раніше проведених ОДІ, вони зіставлялися з іншими ігровими підходами, в тому числі з навчальними та діловими іграми, соціально-психологічними рольовими іграми тощо. У підсумку були визначені такі завдання гри:

а) виявлення і постановка проблем розвитку професійної креативності майбутніх фахівців, інтенсифікація обміну досвідом організації проблемно-пошукового типу навчання;

б) ознайомлення учасників з можливостями, нормами і сценарієм проведення ОДГ;

в) апробація та розвиток оргдіяльнісного ігрового підходу в конкретних умовах ВНЗ;

г) реалізація ОДГ за участю викладачів і студентів старших курсів;

д) рефлексія здобутків і прорахунків ОДГ.

Були сформульовані також основні принципи ОДГ: не спостерігати, а безпосередньо брати участь; діловий, конкретний, а не звітно-показовий характер виступів; діяти “тут і тепер” та ін. Після відповідей на запитання учасники були розділені на три групи, кожній з яких було оголошено спільне завдання на перший день – дати проблемний опис нестандартних ситуацій. Кожна група, разом з ігротехніками, повинна була підготувати один або (якщо

думки в групі розходилися) кілька доповідей. Перед початком пленарного засідання у штаб гри здавалися короткі тези доповідей. Потім усі учасники гри працювали за сценарієм.

Після пленарного засідання і роботи в групах відбулося засідання штабу гри, на якому аналізувалася ситуація першого дня гри і уточнювалася програма на наступний день.

Другий день був присвячений дискусіям у групах і підготовці тематичних доповідей, їх сценарній презентації у самих ігротехнічних групах за участю методологів.

На початку третього дня була дана всім учасникам гри методологічна консультація у формі доповіді стосовно поняття “професійна креативність”. Новий зміст природно актуалізував проблемне поле роботи груп, які в другій половині дня зайнялися доопрацюванням доповідей, уточненням моделей і мислесхем, які мали виноситися на загальне обговорення.

Якщо на першому пленарному засіданні були дані настановлення на максимально критичний аналіз гравцями та ігротехніками результатів роботи кожної з груп, то на другому (четвертий день) – критичні оцінки допускалися як складова частина конструктивних пропозицій щодо розвитку результатів МД роботи груп.

П’ятий день гри присвячувався різноаспектній рефлексії як усього здобутого, так і прорахунків, у ході якої кожен з учасників мав можливість висловити свої думки про цю гру, дії ігротехніків і методологів.

Через тиждень після завершення гри відбулося повторне обговорення її результатів, у якому здебільшого брали участь, організатори та актив учасників гри.

Методологічне (загальнонаукове) значення. У психолого-дидактичному аспекті продемонстровані широкі можливості застосування імітаційно-ігрових форм, методів і технік інтерактивної роботи викладача зі студентами (ігровий психологічний тренінг), які не тільки підвищують академічну успішність

останніх, а й спричиняють прискорення їхнього інтелектуального, особистісного, морального і творчого розвитку впродовж навчання у ВНЗ.

Висновки. Для нарощування творчого потенціалу особистості майбутнього практичного психолога потрібно, щоб в освітньому процесі важливе місце посідали: актуалізація когнітивних ресурсів особи, організована як активне розширення її інтелектуальної сфери, що становить надійне підґрунтя у формуванні творчих здібностей; творче освоєння студентом понятійно-категорійного апарату задля оперування ним як тонким мисленнєвим інструментом при розв'язанні дослідницьких, творчих завдань, що породжують проблемні і колізійні ситуації; постановка наступниками запитань проблемного характеру, які стимулюють активну розумову діяльність на індивідуальному і колективному рівнях миследіяльності; освітнє стимулювання ерудованості студентів, розширення їхнього світогляду у сфері наукових знань різнобічного спрямування; навчання прийомам самосійного мислення (логічні операції, які допомагають самостійно творчо працювати із різними потоками інформації, дійти власних висновків, а не просто перейняти вже готові міркування чи твердження); ігрово-імітаційна організація навчального пізнання як процесу опосередковано керованого наукового дослідження (за логікою організації, використанням методів), ознайомлення з різними дослідницькими процедурами, формами, методами, засобами, інструментами.

Крім того, відомо, що для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів потрібне нерегламентоване довкілля з демократичними відносинами і з можливістю наслідування творчій особистості, головно через копіювання стилю миследіяльності та особистісних властивостей (незалежність думок і вчинків, вмотивованість і рішучість пошуку, відкритість і самоактуалізованість тощо). І тут важливо повно задіяти ресурси емоційно-особистісної сфери кожного студента.

Вищевикладене дає можливість висновувати, що запропонований ігровий психологічний тренінг (на засадах організаційно-діяльній гри) передбачає процес формування у студентів-психологів досвіду творчого мислення, котрий

полягає у цілеспрямованій взаємодії, співтворчості викладача і студента за спеціально організованих умов із застосуванням чітко спроектованих механізмів, форм, методів, засобів та інструментів організації занять, що використовуються комплексно і залежать від завдань конкретного етапу розвитку професійних творчих здібностей, творчого потенціалу та методологічного мислення.

Перспективи використання результатів дослідження і подальшої роботи. Запропонований набір форм, методів, засобів та інструментів групової методологічної роботи та імітаційно-ігрової діяльності у вигляді ігрового психологічного тренінгу з успіхом може використовуватися не тільки для розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів, але й у сферах державного управління, економіки, освіти, науки, культури, спорті як для ґрунтовного проблемного осмислення того, що реально відбувається в кожній із цих сфер, так і для колективного відшукування оптимальних розв'язків найскладніших проблем, котрі наявні у названих сегментах національного суспільного виробництва.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у конкретизації форм і методів формування професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 186 с.
2. Де Боно Э. Латеральное мышление / Э.Де Боно. – СПб.: Питер, 1997. – 320 с.
3. Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования / В.Н.Дружинин. – М.: Институт психологии РАН, 1993. – 120 с.
4. Єгорова Є.В. Ціннісні орієнтації старшокласників в умовах соціально-економічного реформування українського суспільства / Є.В.Єгорова // Зб.наук.пр.: «Педагогічний процес: Теорія і практика». – Київ, 2004. – Вип. 2. – С. 344–350.

5. Ковалев Г.А. Механизмы и эффекты процессов активного социального обучения / Г.А. Ковалев // Вопросы психологии межличностного познания и общения. – Красноград: Куб. гос. ун-т, 1983. – С. 127–135.
6. Макшаков С.А., Хрящева Н.Ю. Тренинг креативности / С.А.Макшаков, Н.Ю.Хрящева. – СПб.: Ин-т психологии, 1996. – 325 с.
7. Макшанов С.И. Психогимнастика в тренинге. Каталог / С.И.Макшанов.– Санкт-Петербург, 1993. – Ч. 1. – 106 с.
8. Моляко В.А. Психологическая система творческого тренинга: “Карус” / В.А.Моляко. – К.: Знание, 1996. – 44 с.
9. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л.А.Петровская. – М.: МГУ, 1989. – 216 с.
10. Петровская Л.А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга / Л.А.Петровская. – М.: МГУ, 1982. – 168 с.
11. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / О.М.Пехота / За ред. І.А.Зязюна. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 274–297.
12. Смутьсон М. Л. Психологія розвитку інтелекту / Смутьсон М. Л.. – К.:Нора-Друк, 2003. – 296 с.
13. Фурман А. В., Шандрюк С. К. Організаційно-діяльнісні ігри у вищій школі: [монографія] / Анатолій Васильович Фурман, Сергій Костянтинівич Шандрюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 272 с.
14. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення : [монографія] / Анатолій В. Фурман. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.
15. Фурман А.В. Психокультура української ментальності / Анатолій В. Фурман; [2-е наук вид., доп.]. – Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2011. – 168 с.
16. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект : [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Астон, 2007. – 164 с.

References transliterated

1. Gumenjuk O.Je. Psihologija Ja-koncepcii': [monografija] / Oksana Jevstahii'vna Gumenjuk. – Ternopil': Ekonomichna dumka, 2002. – 186 s.
2. De Bono Э. Lateral'noe myshlenye / Э. De Bono. – SPb.: Pyter, 1997. – 320 s.
3. Druzhynyn V.N. Struktura y logyka psihologicheskogo yssledovanyja / V.N. Druzhynyn. – M.: Ynstytut psihologyy RAN, 1993. – 120 s.
4. Jegorova Je.V. Cinnisni orijentacii' starshoklasnykiv v umovah social'no-ekonomichnogo reformuvannja ukrai'ns'kogo suspil'stva / Je.V. Jegorova // Zb.nauk.pr.: «Pedagogichnyj proces: Teorija i praktyka». – Kyi'v, 2004. – Vyp. 2. – S. 344–350.
5. Kovalev G.A. Mehanyzmy y effekty processov aktyvnogo social'nogo obuchenyja / G.A. Kovalev // Voprosy psihologyy mezhlychnostnogo poznanyja y obshhenyja. – Krasnograd: Kub. gos. un-t, 1983. – S. 127–135.
6. Makshakov S.A., Hrjashheva N.Ju. Trenyng kreatyvnyosti / S.A. Makshakov, N.Ju. Hrjashheva. – SPb.: Yn-t psihologyy, 1996. – 325 s.
7. Makshanov S.Y. Psihogymnastyka v trenynge / S.A. Makshanov. Katalog.– Sankt-Peterburg, 1993. – Ch. 1. – 106 s.
8. Moljako V.A. Psihologicheskaja sistema tvorcheskogo trenynga: “Karus” / V.A. Moljako. – K.: Znanye, 1996. – 44 s.
9. Petrovskaja L.A. Kompetentnost' v obshhenyy. Social'no-psihologicheskyy trenyng / L.A. Petrovskaja. – M.: MGU, 1989. – 216 s.
10. Petrovskaja L.A. Teoreticheskye y metodologicheskyye problemy social'no-psihologicheskogo trenynga / L.A. Petrovskaja. – M.: MGU, 1982. – 168 s.
11. Pjehota O.M. Osobystisno orijentovana osvita i tehnologii' // Neperervna profesijna osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: [monografija] / O.M. Pjehota / Za red. I.A. Zjazjuna. – K.: VIPOL, 2000. – S. 274–297.
12. Smul'son M. L. Psihologija rozvytku intelektu / M. L. Smul'son. – K.: Nora-Druk, 2003. – 296 s.

13. Furman A. V., Shandruk S. K. Organizacijno-dijal'nisni igry u vyshhij shkoli: [monografija] / Anatolij Vasylovych Furman, Sergij Kostjantynovych Shandruk. – Ternopil': TNEU, 2014. – 272 s.

14. Furman A.V. Modul'no-rozvyval'ne navchannja: pryncypy, umovy, zabezpechennja : [monografija] / Anatolij V. Furman. – K.: Pravda Jaroslavychiv, 1997. – 340 s.

15. Furman A.V. Psyhokul'tura ukrai'ns'koi' mental'nosti / Anatolij V. Furman; [2-e nauk vyd., dop.]. – Ternopil': VC NDI MEVO, 2011. – 168 s.

16. Furman A.V. Teorija navchal'nyh problemnyh situacij: psykologo-dydaktychnyj aspekt : [monografija] / Anatolij Vasylovych Furman. – Ternopil': Aston, 2007. – 164 s.

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (с) 2015 Shandruk Sergiy Kostyantynovych Шандрук Сергій Костянтинівич

Отримано: 18.05.2015

Відрецензовано: 02.06.2015

Опубліковано: 07.07.2015